

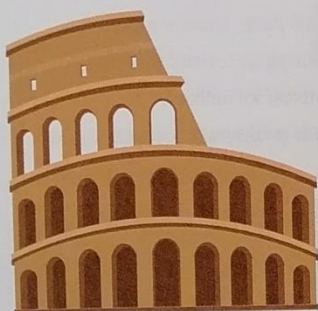
EPOKI W KULTURZE

STAROŻYTNOŚĆ

Powstała w tej epoce cywilizacja grecko-rzymska i chrześcijaństwo stały się fundamentem kultury europejskiej.

Narodziny filozofii

Pragnienie zrozumienia świata i człowieka zaowocowały powstaniem filozofii. Słowo to oznacza „umiłowanie mądrości”.

Dramat

Wyrósł z obrzędów religijnych w starożytnej Grecji i stał się jednym z trzech rodzajów literackich. Już w antyku wyodrębniły się dwa podstawowe gatunki dramatu: tragedia i komedia.

Biblia

Dla chrześcijan jest słowem Bożym, świętą księgą ukazującą prawdy wiary. Ma jednak również wymiar bardziej uniwersalny. Zawiera ponadczasowe nauki moralne, wzory ludzkich postaw. Jest też wybitnym dziełem literackim.

Mitologia

Starożytne mity były opowieściami wyjaśniającymi pochodzenie świata, bogów i człowieka, zjawiska zachodzące w naturze. Przedstawiały czyny i wzajemne relacje nieśmiertelnych i ludzi.

Starożytność

Średniowiecze

IV tys.

początek starożytności

V w.

koniec antyku i początek średniowiecza

poł. XV w.

schyłek średniowiecza

ŚREDNIOWIECZE

W tej epoce najważniejszą rolę w życiu ludzi i w kulturze odgrywała religia. Dla większej chwały Bożej budowano katedry, zakładano uniwersytety, tworzone dzieła sztuki.

Wzorce osobowe

Trzy główne średniowieczne wzorce osobowe to: rycerz – wierny Bogu i królowi, święty (asceta) i mądry, sprawiedliwy władca.

Cechy sztuki i literatury

Dzieła średniowieczne cechują: dominacja tematyki religijnej, rezygnacja z naśladowania rzeczywistości oraz anonimowość twórców.

Style w architekturze

W średniowieczu ukształtowały się dwa ważne style w architekturze: **romański** (budowle masywne, surowe i proste, grube mury i małe okna) i **gotycki** (budowle wysokie i strzeliste, o cienkich ścianach i dużych oknach z kolorowymi witrażami).

RENEZANS

W renesansie, który na Zachodzie rozwinął się już w XV w., a w Polsce w XVI w., centralne miejsce zajął człowiek. Ludzie nadal byli bardzo religijni, jednak zaczęli korzystać z przyjemności życia doczesnego, podziwiać piękno ziemskiej rzeczywistości. Był to okres wielkich przemian, związanych wynalezieniem druku czy odkryciami geograficznymi.

Człowiek miarą wszechrzeczy

Powrotowi do antyku towarzyszyło odrodzenie zainteresowania człowiekiem. Najważniejszym prądem intelektualnym był humanizm, który stawiał sobie za cel wszechstronne poznanie natury ludzkiej.

Narodziny literatury polskiej

Do literatury renesansu wkroczyły języki narodowe. Za twórcę polskiego języka literackiego uważa się Jana Kochanowskiego. W rodzimym języku pisał też Mikołaj Rej.

Powrót do antyku

Epoka ta została nazwana renesansem ze względu na powrót do ideałów starożytnej kultury grecko-rzymskiej. Z antyku czerpano pojęcia filozoficzne, poglądy na temat sztuki, motywy i tematy literackie.

Renesans

poł. XV w.
początek
renesansu

1530–1584

Jan Kochanowski

koniec XVI w.

schyłek renesansu

Jan Kochanowski

Twórczość tego poety jest najwybitniejszym osiągnięciem literatury polskiego odrodzenia. Dzieła Kochanowskiego ukazują renesansowe wzory życia (szlachcica ziemianina i dworzanina), odzwierciedlają humanistyczne poglądy poety. Kochanowski często wykorzystywał idee i motywy pochodzące z antyku oraz twórczo je przekształcał. Oprócz *Pieśni* i *Fraszek* napisał m.in. pierwszy polski dramat i cykl *Trenów*.

Rozkwit sztuki

Dzieła renesansowych artystów należą do najwybitniejszych w dziejach sztuki. Tworzyli wówczas m.in. Leonardo da Vinci i Michał Anioł. W malarstwie zaczęto stosować perspektywę, obowiązywał antyczny kanon piękna, oparty na proporcji i harmonii.

Odrodzenie nauki

Rzeczywisty rozwój nauki w renesansie spowodował zmiany w sposobie życia i myślenia o świecie. Do najwybitniejszych odrodzeniowych uczonych należeli: astronom Mikołaj Kopernik oraz twórca podstaw nowożytnej fizyki – Galileusz.

BAROK

W epoce tej w ludziach narastało poczucie zagubienia i niepokoju. Z jednej strony rozwinęło się pełne przepychu życie dworskie, z drugiej – nastąpił zwrot ku duchowości i skupienie się na przeżyciach wewnętrznych.

Epoka wojen i konfliktów

Barok był okresem ciągłych wojen. Potop szwedzki, walki z Kozakami, Moskwą i Turcją doprowadziły np. do nieodwracalnych zniszczeń, z których Polska nie podniosła się aż do rozbiorów.

Marność nad marnościami

Ważne miejsce w sztuce i literaturze baroku zajmował temat śmierci i marności życia doczesnego. Twórców tej epoki często inspirowały słowa z biblijnej Księgi Koheleta: „Marność nad marnościami – wszystko marność”.

Dekoracyjność w sztuce

Charakterystyczne dla baroku było tworzenie dzieł, które olśniewały przepychem i wyrafinowanym pięknem. Sztukę tego okresu cechują: bogactwo szczegółów, ekspresja i często wręcz przesadna dekoracyjność.

Barok

Oświecenie

koniec XVI w.

początek baroku

koniec XVII w.

schyłek baroku i początek oświecenia

1735–1801

Ignacy Krasicki

koniec XVIII w.

schyłek oświecenia

OŚWIECENIE

Była to epoka optymizmu, rozkwitu filozofii i nauki, wiary w nieograniczone możliwości człowieka.

W Polsce oświeceniowi twórcy i reformatorzy w większości byli związani z obozem królewskim.

Kult rozumu

Dominującym kierunkiem filozoficznym był racjonalizm. Uważano, że dzięki rozumowi możemy nie tylko zrozumieć świat, lecz także zmienić w nim to, co uważamy za złe.

Klasycyzm

Kierunek ten nawiązywał do wzorów antycznych. Dzieła klasycystyczne odznaczają się harmonią i proporcjonalnością.

Uczyć bawiąc

Oświeceniową literaturę cechował dydaktyzm. Pisarze wykorzystywali gatunki, które umożliwiały przedstawienie ważnych treści w lekkiej i przystępnej formie, np. bajki i satyr.

Ignacy Krasicki

Był współpracownikiem króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. Napisał m.in. pierwszą polską powieść, wiele bajek i satyr, wiersze patriotyczne.

ROMANTYZM

Twórcy romantyczni odrzucili poglądy oświeceniowe. Byli przekonani o wyższości świata duchowego nad materialnym, uczuć i intuicji nad rozumem. Łamali obowiązujące dotychczas normy estetyczne. Inspiracji szukali w folklorze, egzotycznych kulturach, świecie średniowiecza.

Potęga uczuć i wyobraźni

Romantycy uważali, że rzeczywistość ziemską współistnieje z nadprzyrodzoną. Tajemnic świata duchowego nie można jednak poznać za pomocą rozumu, a jedynie zawierając uczuciom i wyobraźni. Dlatego m.in. w utworach romantycznych fantastyka miesza się z realnością.

Walka o wolność

W dziejach Europy epoka romantyzmu zapisała się jako czas rewolucji i powstań narodowowyzwoleńczych. W Polsce najważniejszym przeżyciem dla pokolenia romantycznego było powstanie listopadowe.

Romantyzm

koniec XVIII w.

początek romantyzmu w Europie

1798–1855

Adam Mickiewicz

1822

początek romantyzmu w Polsce

II poł. XIX w.

schyłek romantyzmu

Adam Mickiewicz

Pierwszy zbiór wierszy tego poety, *Ballady i romanse*, zapoczątkował romantyzm w Polsce.

W twórczości Mickiewicza zostały zawarte najważniejsze idee nowej epoki. Wprowadził on do polskiej literatury takie gatunki jak ballada romantyczna i dramat romantyczny.

Napisał m.in. *Dziadów cz. II*, *Sonety krymskie*, *Redutę Ordona*, *Pana Tadeusza*.

Juliusz Słowacki

Najwybitniejszy, obok Adama Mickiewicza, polski poeta romantyczny. Napisał m.in. tragedię *Balladyna*. Inne znane utwory Słowackiego to dramat *Kordian*, poemat *Beniowski* oraz liczne wiersze.

Cyprian Norwid

Tworzył u schyłku romantyzmu. Często podejmował tematy tęsknoty emigranta za ojczyzną, samotności i wyobcowania artysty, losu wielkich ludzi, nowoczesnego społeczeństwa.

Aleksander Fredro

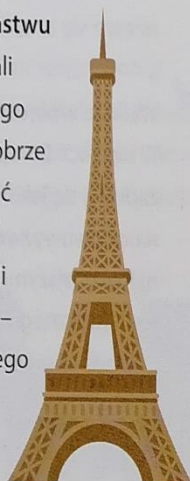
Najznakomitszy polski komediopisarz. Jego utwory, mimo że portretowały społeczeństwo XIX-wiecznej Polski, do dzisiaj są bardzo popularne i często wystawiane. Swoje powodzenie zawdzięczają mistrzostwu języka, świetnym portretom psychologicznym, zręcznej intrydze. Najbardziej znaną komedią Fredry jest *Zemsta*.

POZYTYWIZM

Była to epoka kultu nauki i techniki, wiary w to, że rozwój wiedzy ścisłej i postęp techniczny zapewnią powszechny dobrobyt. Szczęście ludzkości miało być osiągnięte nie przez rewolucje i powstania, lecz – ewolucyjne przemiany.

Ku lepszemu społeczeństwu

Pozytywiści porównywali społeczeństwo do żywego organizmu, który aby dobrze funkcjonować, musi mieć zdrowe wszystkie części składowe. Dlatego głosili hasło pracy organicznej – solidarnego wysiłku całego społeczeństwa.

Henryk Sienkiewicz

Jest znany przede wszystkim jako najwybitniejszy w polskiej literaturze twórca powieści historycznych (*Trylogia*, *Krzyżacy*). Pisał jednak również m.in. powieści przygodowe (*W pustyni i w puszczy*) oraz nowele, w których często propagował program pozytywistów (*Janko Muzykant*).

Realizm w sztuce i literaturze

Był w drugiej połowie XIX w. najważniejszym kierunkiem artystycznym. Cechowało go ukazywanie tego, co typowe i zgodne z powszechnymi wyobrażeniami, a także podejmowanie tematów z życia prostych ludzi.

Pozytywizm

Młoda Polska

II poł. XIX w.

początek
pozytywizmu

1846–1916

Henryk Sienkiewicz

koniec XIX w.

schyłek pozytywizmu
i początek Młodej Polski

początek XX w.

koniec Młodej Polski

MŁODA POLSKA

W epoce tej dominował nastrój zniechęcenia, smutku i niewiary w sens jakiegokolwiek działania. Twórcy często posługiwali się symbolami, aby uchwycić nurtujący ich niepokój.

Sztuka dla sztuki

Zdaniem twórców młodopolskich prawdziwa sztuka miała jedynie ukazywać piękno. Uważano, że w ten sposób łatwiej znieść poczucie przemijania i bezsensu istnienia.

Powrót do romantyzmu

W Młodej Polsce nastąpił powrót do idei romantycznych. Świadczy o tym m.in. twórczość Stanisława Wyspiańskiego i Leopolda Staffa.

Rozczarowanie osiągnięciami cywilizacji

W końcu XIX w. narastało przekonanie, że wspaniałe osiągnięcia nauki i techniki, ogólna poprawa warunków życia nie przyniosły spodziewanych rezultatów. W miastach pogłębiały się kontrasty, ludzie czuli się coraz bardziej zagubieni, przytłoczeni tempem życia i postępującą mechanizacją.

DWUDZIESTOLECIE MIĘDZYWOJENNE

Kulturę tego okresu cechuje ogromna różnorodność. Rozwijało się wtedy wiele nowych kierunków artystycznych, powstawały liczne grupy literackie.

Radość z odzyskania niepodległości

Jedną z głównych przyczyn ożywienia życia kulturalnego w Polsce był entuzjazm spowodowany odzyskaniem niepodległości.

Awangarda

Ważne miejsce w kulturze dwudziestolecia zajmowała awangarda, czyli twórczość eksperymentalna, odrzucająca zasady dotychczas obowiązujące w sztuce i literaturze. Przedstawiciele tego kierunku byli z reguły entuzjastami nowoczesności.

Skamandryci

Najbardziej znana grupa poetycka nosiła nazwę Skamander. Jej członkowie często podejmowali temat życia codziennego. Do skamandrytów należeli m.in. Julian Tuwim, Kazimierz Wierzyński i Jan Lechoń.

Dwudziestolecie międzywojenne

1918–1939

dwudziestolecie
międzywojenne

od lat 40. XX w.

współczesność

Współczesność

lata 90. XX w.

upowszechnienie
internetu

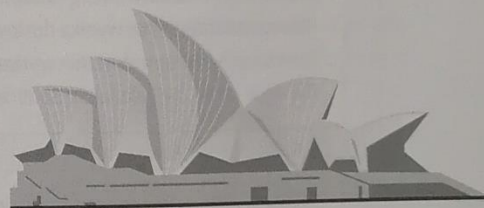
WSPÓŁCZESNOŚĆ

Charakterystyczne dla naszych czasów są ciągle zmiany oraz powszechna dostępność dóbr kultury. Współcześnie zacierają się granice między kulturą elitarną (wysoką) i popularną (niską).

Różnorodność

Współczesna kultura jest bardzo różnorodna i otwarta na eksperymenty artystyczne. Jednocześnie czerpie inspiracje i wzory z wielu tradycji.

Globalizacja

We współczesnym świecie współistnieją, a nierzadko też konkurują ze sobą różne religie, kultury, style życia. Szybka wymiana poglądów, wiedzy i informacji umożliwiło zwłaszcza wynalezienie internetu.

Swoboda twórcza

Artyści i pisarze XX i XXI w. nie są krępowani żadnymi konwencjami. Mają całkowitą wolność w doborze tematów i środków wyrazu.